

:BOMBA!

Pa' que el bolsillo no ahueque
en América Latina,
el plan a que nos comina
será regresar al trueque

K'iintsil

Edición de fin de semana, del viernes 3 al domingo 5 de marzo de 2023

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 8 · NÚMERO 1937 · www.lajornadamaya.mx

TS'U'UTS'UK KAY

FRAGATA PORTUGUESA

Pata'ab u k'aaba' beey k'aak'as ja' wa fragata portuguesa, tumen u wíinkilale' óoli' je'ex le kibo'ob yaan tu cheemilo'ob siiglóo XVIII, fragatas u k'aaba'. Méek'tant'a'ano'ob tumen u múuch'il Cnidarios, tu'ux láayil' xan táaka'an kooralées yéetel u jach jaajil meedusáas.

Ts'u'uts'uk kayé, fragata portuguesa, táaka'an ichil u jejeláasil ku k'aaba'tik Hydrozoa, ba'alche'ob suuka'an u múuch' yantalo'ob. Ichil túun le je'elo', kaada juntúule' yaan ba'ax u beelal. *Physalia physalis*, u sientiifikoil k'aaba', ts'o'okole' ma' tu jats'a'al beey medusáai.

U kóochile' ku p'isik kex 20 cm yéetel u ka'analile' 10 cms, ts'o'okole' tu yóok'kabil ja' ku

yantalo'ob. Tu ka'anilil le ts'u'uts'uk kaya' yaan u joojoch p'o'ot ti'al u cha'ak u biinsa'al yéetel u yúumbal ja'. Tu yáanalil túun le joojoch p'o'ota' ti' yaan uláak' ti' le je'elo'obo' k'aaba'inta'an hidroides, ba'ale' yaan xan u jeelo'ob yaanal ba'ax ku meyajtiko'ob.

Ku yila'al óoli' ti' tuláakal u k'aak'nabilo'ob Pacífico, Indico, Atlántico yéetel yaan Golfo de México yéetel Caribe. K'a'anán ti'al u kuxtal ja' tumen ku jaantik jejeláas ba'al: kayo'ob, u yik'el kay yéetel séefaloopodóos. Junmúuch' ti' le ts'u'uts'uk kaya' je'el u jaantik tak 120 u yik'el kay ti' jump'eel k'iin.

DALILA ALDANA ARANDA
OOCHEL BRIANNA TRACY-SAWDEY

ESPECIAL: FAUNA NUESTRA | P. 44 TAK 46